

LIETUVOS REGIONŲ (APSKRIČIŲ) PIRMINĖS MODERNIZACIJOS RODIKLIŲ KAITA 2000–2011 METAIS

GABRIELĖ BURBULYTĖ-TSISKARISHVILI¹, INGA NORMANTĖ²

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Straipsnyje, taikant Kinijos mokslų akademijos Modernizacijos tyrimų centro pasiūlytą metodiką, apskaičiuota Lietuvos apskričių pirminė modernizacija 2000–2011 metais. Atliekant skaičiavimus, paaiškėjo, kad ši metodika lengvai adaptuojama ir galimā sėkmingai pritaikyti tiriant Lietuvos regionų modernizacijos tendencijas. Nustatyta, kad įgyvendinant pirminę modernizaciją pirmiausia būtina sumažinti žemės ūkio sektorių ir užimtųjų žemės ūkyje dalį. Antra, reikia didinti švietimo aprėptis didinant studentų skaičių aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose. Tyrimo metu pasitvirtino autorių *ex ante* formuluota prielaida, kad *modernizacijos* sąvokos siaurinimas iki inovacijų yra klaidinga nuostata. Inovacijas derėtų laikyti jau postmoderniomis vertybėmis. Bandytas išskirti šių postmodernių vertybių tuose teritoriniuose vienetuose, kurie dar tik siekia modernizuotis, lemia neatitikimą tarp vyriausybės kuriamų plėtros strategijų ir vietinių raidos realijų.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *regionų modernizacija, regionai, pirminės modernizacijos rodikliai.*

JEL KLASIFIKACIJA: R100, R580

Įvadas

Šiuolaikiniame inovacijų ir žinių visuomenės diskurse modernizacijos tema dažnai nepelnytai pamiršta. Būdama sociologinės prigimties, modernizacijos tematika dažniau pasitaiko valstybių komparatyvistiniuose tyrimuose, nei regionų ar regioninės politikos analizėse. Dėl marksistinių implikacijų šios temos visai nepelnytai stengiamasi vengti ekonominiuose tyrimuose. Tačiau, kaip rodo amerikiečių sociologo R. Ingelharto darbai (1997, 2011), tereikia pasirinkti tinkamas pradines prielaidas ir modernizacijos analizė tampa galima bei informatyvi teritorinių vienetų socialinės-ekonominės raidos tyrimuose. Nors pats autorius labiau orientuojasi į tarpvalstybinius tyrimus, tačiau jo pasiūlyta strategija formuoja puikius pagrindus įvairių regionų modernizacijos tyrimams atlikti.

Taigi regioninės modernizacijos tyrimus įgalina teisingai pasirinktos prielaidos. Iš keturių R. Ingelharto pasiūlytų prielaidų (Ingelhart, 1997: 10) šio straipsnio ir tyrimo kontekste svarbios dvi: pirmiausia modernizacija *nėra linijinis procesas*; antra, ji *neturėtų būtų vertinama deterministiškai*.

Būtent, R. Ingelharto teigimu, ekonomikos raida, kultūrinė ir politinė kaita vyksta kartu, suderinta (*coherent*) ir netgi nuspėjama (prognozuojama) trajektorija. Taigi kai kurie socialinių pokyčių kaitos scenarijai

¹ Gabrielė Burbulytė-Tsiskarishvili – Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo ir teisės katedros lektorė. Moksliniai interesai: regionistika, regioninė politika
El. paštas: gabriele.burbulyte@gmail.com

² Inga Normantė – Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo ir teisės katedros asistentė. Moksliniai interesai: ES užsienio politika, mažųjų valstybių užsienio politika, tarptautinių santykių teorijos
El. paštas: inga.normante@gmail.com

yra labiau tikėtini nei kiti. Kartu tampa aišku, kad modernizacija nėra linijinis procesas (Inglehart, 1997: 5). Tačiau ji nėra galutinė visuomenės vystymosi stadija. Pažangios industrinės visuomenės iškilimas lemia fundamentalius vertybinius pokyčius: tokius, kurie *nu-reikšmina* industrinės visuomenės instrumentinį racionalumą. Pradedama dominuoti postmodernios vertybės (Inglehart, 1997: 5–6). Tačiau vertybiniai aspektai, vėlgi remiantis tomis pačiomis prielaidomis, neturėtų deterministiškai nulemti tyrimų trajektorijų.

Kaip teigiama Europos Sąjungos teritorinio vystymosi tyrimuose ir programose, modernizacijos tyrimai leidžia atskleisti teritorinio vieneto inovacinį potencialą ir ateities perspektyvas (SPESP, 1999: 39). Šio straipsnio autorių teigimu, inovacijų ir žinių visuomenės dominavimas regioniniuose tyrimuose atskleidžia būtent orientavimąsi į postmodernias vertybes. Tačiau ar galima kalbėti apie vieno ar kito regiono inovacinį potencialą, jei regionas vis dar velkasi modernizacijos ariergarde? Čia ir slypi pagrindinė tyrimo problema – iš tradicinės / agrarinės raidos stadijos „neišlipusiuose“ regionuose bandomė ieškoti postmodernių vertybių. Tai implikuoja gausybę tiek pačių regionų vystymosi, tiek ir nacionalinių regioninės plėtros strategijų kūrimo problemų. Todėl, autorių teigimu, pirmiausiai būtina nustatyti teritorinio vieneto, šiuo atveju konkretaus regiono, modernizacijos stadiją.

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos regionų (apskričių) modernizacijos lygį. Šiam tikslui įgyvendinti išsikeliama tokie uždaviniai:

- Surasti ir adaptuoti rodiklius, kurie būtini, siekiant nustatyti teritorinio vieneto modernizacijos lygį.
- Apskaičiuoti Lietuvos apskričių modernizaciją 2000 ir 2011 m.
- Palyginti Lietuvos apskričių modernizacijos rodiklius ir jų kaitą laike.
- Nustatyti svarbiausias apskričių modernizacijos raidos tendencijas.

Galima pastebėti, kad modernizacijos problemos regioniniuose tyrimuose šiuo metu nelabai patrauklios. Daugelis autorių labiau analizuoja inovacinį potencialą, žmonių išteklių ir valdymo problemas. Šiam tyrimui autorės pasirinko šiek tiek netipiską būdą: vietoj Vakarų pasaulyje paplitusių metodų taikymo analizės, pabandė adaptuoti Kinijos mokslų akademijos Modernizacijos tyrimų centro pasiūlytus modernizacijos skaičiavimus. Pastaraisiais dešimtmečiais Kinija vykdo aktyvią modernizacijos programą, kuri yra nuosekli tąsa dar 1976 m. pradėtos keturių modernizacijų reformos, kai buvo apsibrėžta, kad „šalis turi pasiekti modernizaciją keturiose esminėse srityse: žemės ūkyje, pramonėje, moksle ir technologijose bei nacionalinėje gynyboje“ (Andrijauskas, 2008: 160). 2001–2010 m. laikotarpiu išleista jau dešimt Kinijos modernizacijos pažangos ataskaitų, kurių viena dedikuota būtent modernizacijai regioniniu lygmeniu įvertinti (Хе Чуаньци, 2011). Toliau straipsnyje pristatoma kinų pasiūlyta regionų modernizacijos skaičiavimo metodika ir jos pritaikymas Lietuvos regionų modernizacijos tyrimui.

1. Pirminės modernizacijos skaičiavimo metodika

Iš esmės galima teigti, kad vieningas mokslinis modernizacijos apibrėžimas neegzistuoja (He, 2012: 3–5). Remdamiesi jau minėtu R. Inglehartu, galime apsibrėžti pagrindinius modernizaciją apibūdinančius elementus. Taigi, jo teigimu, modernizacija gali būti apibūdinama kaip procesas, kuris didina visuomenės ekonominius ir politinius pajėgumus: ekonominiai pajėgumai auga kartu su pramone (industrializacija), o politiniai – kartu su biurokratizacija. Modernizacija yra labai patrauklus reiškinys, nes leidžia visuomenei iš vargingos (skurdžios) tapti turtinga. Remiantis šia idėja, modernizacijos šerdis yra industrializacija; ekonomikos augimas tampa pagrindiniu visuomenės tikslu, o pasiekimų motyvacija tampa pagrindiniu / dominuojančiu asmeniniu tikslu (tikslu asmeniniame lygmenyje) (Inglehart, 1997: 5).

Remdamiesi amerikiečių profesoriaus A. Inkeleso (1974, 1983, 2009; Лапин, 2012) rekomendacijomis, gana paprastą ir priimtina tyrimo metodiką pasiūlė Kinijos mokslų akademijos Modernizacijos tyrimų centras (Хе Чуаньци, 2011, 2012; Лапин, 2012: 5). Taikydama šią metodiką, Rusijos mokslininkų grupė atliko

Rusijos regionų modernizacijos tyrimą (Лалин, 2012; Тапасова, 2012). Kinų pasiūlytoji ir rusų adaptuotoji metodikos bus adaptuojamos ir pritaikomos Lietuvos regionų (apskričių) tyrimui.

Taigi, autorių teigimu, viskas prasideda nuo pirminės modernizacijos.

Pirminės modernizacijos (PM) lygio nustatymo rodikliai ir standartinės reikšmės pateikiami 1 lentelėje. Pats indeksas apskaičiuojamas kaip rodiklių vidurkis.

1 lentelė. Pirminės modernizacijos rodikliai ir standartinės reikšmės

Sritis	Nr.	Rodiklis	Standartinė reikšmė
Ekonominiai rodikliai	1	BVP/1 gyv.	
	2	Užimtųjų žemės ūkyje dalis, proc. nuo bendro užimtųjų skaičiaus	< 30 proc.
	3	Žemės ūkio sukuriama BVP dalis, proc.	< 15 proc.
	4	Paslaugų sukuriama BVP dalis, proc.	> 45 proc.
Socialiniai rodikliai	5	Miesto gyv. sk. dalis, proc. nuo bendro gyv. sk.	> 50 proc.
	6	Gydytojų sk., tenkantis 1000 gyv.	> 1 ‰
	7	Mirusių kūdikių (iki 1 metų) skaičius, tenkantis 1000 gimusiųjų	< 30 ‰
	8	Tikėtina būsimą gyvenimo trukmė, metais	> 70
Žinių rodikliai	9	Suaugusiųjų raštingumo lygis, proc.	> 80 proc.
	10	Studentų dalis aukštosiose* mokyklose, proc. nuo bendro 18–22** m. gyv. sk.	> 15 proc.

Šaltinis: Хе Чуаньци, 2011: 59–61; Лалин, 2012: 5–7

Pastabos:

* kinų ir rusų taikytoje metodikoje pasirinktas aukštasis mokslas, Lietuvos atveju tyrimo autorės siūlo susieti aukštesnįjį ir aukštąjį mokslą;

** kinų taikytoje metodikoje skaičiuojama studentų dalis nuo 20–24 m. amžiaus gyventojų skaičiaus, rusų adaptuotame variante amžiaus cenzas pakeistas 18–24 metų gyventojų grupe. Šiame tyrime autorės pasirinko rusišką variantą, nes mūsų švietimo sistemoje aukštesnįjį ir aukštąjį mokslą renkasi būtent šiai amžiaus grupei priklausantys jaunuoliai.

Kaip matyti 1 lentelėje, pirminė modernizacija siejama su trimis pagrindinėmis žmogaus gyvenimo sritimis: ekonomine, socialine ir žinių. Galima pastebėti, kad pagrindiniai rodikliai nukreipti į žemės ūkio sudedamąją dalį ekonominėse veiklose, urbanizaciją ir sveikatos priežiūros lygį bei minimalius žinių rodiklius (kaip suaugusiųjų raštingumas ir studentų skaičius). Skaičiuojant rodiklius, reikšmės, didesnės nei 100, prilyginamos 100. Iš gautų pavienių rodiklių reikšmių išvedamas vidurkis. Metodikos autoriai siūlo gautus vidurkius grupuoti į pirminės modernizacijos lygmenis: išskiriami aukštas, vidutinis, žemiau vidutinio ir ankstyvas pirminės modernizacijos lygmuo.

Metodikos autoriai siūlo išskirti modernizacijos fazes, kurių kiekvieną galima įvertinti pagal standartinės rodiklių reikšmes. Skiriamos tradicinės visuomenės, pradžios, augimo, brandos ir *perėjimo į antrinę modernizaciją* fazės. Jos apskaičiuojamos įvertinant svarbiausius signalinius rodiklius. 2 lentelėje pateikiamos standartinės fazių reikšmės ir teritorijos vietos šioje fazių sistemoje nustatymo metodika.

2 lentelė. Pirminės modernizacijos fazių skaičiavimo metodika

Signaliniai rodikliai	PM fazės	Standartinės rodiklių reikšmės	Realios reikšmės (pavyzdys)	Indeksuojamos reikšmės
Žemės ūkio dalis BVP, proc. (mažiau nei 15 proc. laikoma PM pabaiga)	Perėjimas į AM	< 5	4,6 proc.	4
	Branda	≥ 5 proc., < 15 proc.		3
	Augimas	≥ 15 proc., < 30 proc.		2
	Pradžia	≥ 30 proc., < 50 proc.		1
	Tradicinė visuomenė	≥ 50 proc.		0
PV žemės ūkyje santykis su PV pramonėje, kartais	Perėjimas į PM	< 0,2 proc.	0,13	4
	Branda	≥ 0,2 proc., < 0,8 proc.		3
	Augimas	≥ 0,8 proc., < 2,0 proc.		2
	Pradžia	≥ 2,0 proc., < 5,0 proc.		1
	Tradicinė visuomenė	≥ 5,0 proc.		0
Užimtųjų žemės ūkyje dalis, proc. nuo bendro užimtųjų skaičiaus (mažiau nei 30 proc. laikoma PM pabaiga)	Perėjimas į PM	< 10	7 proc.	4
	Branda	≥ 10 proc., < 30 proc.		3
	Augimas	≥ 30 proc., < 50 proc.		2
	Pradžia	≥ 50 proc., < 80 proc.		1
	Tradicinė visuomenė	≥ 80 proc.		0
Užimtųjų žemės ūkyje santykis su užimtaisiais pramonėje	Perėjimas į PM	< 0,2 proc.	0,36	4
	Branda	≥ 0,2 proc., < 0,8 proc.		3
	Augimas	≥ 0,8 proc., < 2,0 proc.		2
	Pradžia	≥ 2,0 proc., < 5,0 proc.		1
	Tradicinė visuomenė	≥ 5,0 proc.		0

Šaltinis: Хе Чуаньци, 2011: 59–61; Лапин, 2012: 5–7

Pastabos: fazinės reikšmės ir jų skaičiavimas pagal pavyzdį lentelėje X: $(4+4+4+3)/4 = 3,754$

Analizuodami 2 lentelėje pateiktus signalinius rodiklius, pastebime esminį modernizacijos reikalavimą: perėjimas nuo agrarinių santykių, kur dominuoja žemės ūkis / žemdirbystė, prie industrinių santykių, kur dominuoja pramonė. Modernizacijos fazių išskyrimas remiasi dar W. W. Rostow (1960) pasiūlytomis visuomenės vystymosi stadijomis. Tai klasikinė modernizacijos koncepcija, laikoma klasikiniu ekonominio vystymosi modeliu. Autoriaus teigimu, mažiau išsivysčiusios šalys atkartos pažengusių Vakarų šalių vystymosi etapus. Jis teigia, kad ekonomika įveikia penkis etapus, besivystydama nuo orientuotos į žemės ūkį iki visiškai išvystytos ekonomikos, orientuotos į paslaugas. W. W. Rostow pasiūlytas modernizacijos stadijų modelis yra linijinis. Paprastai linijiniai modeliai nėra erdviniai. Tuo tarpu pirminės ir antrinės modernizacijos metodikos autoriai, pasinaudodami linijinių modelių pasiūlytomis galimybėmis, išsiplečia ir pereina prie erdvės tyrimų, įdomiai derindami geriausias linijinių ir nelinejinių modelių savybes. Svarbiausia šioje metodikoje (tai yra linijinis aspektas): jei tiriamasis objektas nepatenka į *perėjimo į antrinę modernizaciją fazę*, vadinasi negalima nustatyti jo padėties *antrinėje modernizacijoje* (AM). O tai reiškia, kad negalime kalbėti apie postmodernias vertybes ir ieškoti jų tuose teritoriniuose vienetuose, kurie dar nėra pasiekę tam tikro modernizacijos lygmens. Jei darome prielaidą, kad inovacijos ir žinių visuomenė yra postmodernios vertybės, vadinasi, bandymai ieškoti šių postmodernių vertybių tuose teritoriniuose vienetuose, kurie dar tik siekia modernizuotis (t. y. įgyvendinti pirminę modernizaciją), neabejotinai sukelia bereikalingų frustracijų, neatitikimą tarp vyriausybės kuriamų (regioninės) plėtros strategijų ir vietinių raidos realijų.

Taigi toliau straipsnyje skaičiuojami pirminės modernizacijos indeksai Lietuvos apskritims 2000 ir 2011 m. bei analizuojama jų kaita. Statistinių duomenų šaltinis – LR statistikos departamento Rodiklių duomenų bazė (www.stat.gov.lt).

2. Apskričių pirminės modernizacijos indeksai 2000–2011 m.

Išanalizavę 3 lentelėje pateiktus 2000 metų duomenis, matome, kad pagal pirminės modernizacijos lygį išryškėja trys regionai lyderiai – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys, pasižyminčios aukštu pirminės modernizacijos lygiu. Dera pastebėti, kad Kauno apskrities pirminės modernizacijos indeksas tik šiek tiek viršija pirminės modernizacijos aukšto lygio indekso vertę, tuo tarpu Klaipėdos ir Vilniaus apskritys surenka aukščiausius įvertinimus.

3 lentelė. Lietuvos regionų / apskričių pirminės ir antrinės modernizacijos indeksai 2000 m.

Regionas	PM lygiai	AM lygiai	Indeksai		Fazės, jų reikšmės			
			PM	AM	PM		AM	
Alytaus	žemiau vidutinio	X	90,09	X	3	Branda	X	X
Kauno	aukštas	X	96,96	X	3,25	Branda	X	X
Klaipėdos	aukštas	X	100	X	3,5	Branda	X	X
Marijampolės	ankstyvas	X	84,41	X	2	Augimas	X	X
Panevėžio	vidutinis	X	94,80	X	2,5	Augimas	X	X
Šiaulių	vidutinis	X	95,07	X	2,5	Augimas	X	X
Tauragės	ankstyvas	X	83,40	X	2	Augimas	X	X
Telšių	žemiau vidutinio	X	89,95	X	2,75	Branda	X	X
Utenos	vidutinis	X	92,69	X	2,75	Branda	X	X
Vilniaus	aukštas	X	100	X	3,5	Branda	X	X

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais, duomenų šaltinis www.stat.gov.lt

Kitas kraštutinis – tai Tauragės ir Marijampolės apskritys, kurių pirminės modernizacijos lygmuo įvertintas kaip ankstyvas. Likusios apskritys balansuoja ties vidutinio ir žemiau vidutinio lygmens reikšme.

Analizuodami konkrečias rodiklių reikšmes, pateiktas 4 lentelėje, matome, kad didžiausios probleminės sritys 2000 m. buvo bendrasis vidaus produktas (1 ekonominis rodiklis); užimtųjų žemės ūkyje dalis, proc. nuo bendro užimtųjų skaičiaus (2 ekonominis rodiklis); žemės ūkio sukuriama BVP dalis, proc. (3 ekonominis rodiklis); miesto gyventojų skaičiaus dalis, proc. nuo bendro gyventojų skaičiaus (5 socialinis rodiklis); studentų dalis aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose, proc. nuo bendro 18–22 m. amžiaus gyventojų skaičiaus (10 žinių rodiklis).

4 lentelė. Pirminės modernizacijos rodiklių reikšmės Lietuvos apskrityse, 2000 m.

Apskritis	Ekonominiai rodikliai				Socialiniai rodikliai				Žinių rodikliai		Indeksas
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Alytaus	81,4	100	100	100	100	100	100	100	100	19,53	90,093
Kauno	91,9	77,72	100	100	100	100	100	100	100	100	96,962
Klaipėdos	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Marijampolės	72,6	100	73,53	100	98	100	100	100	100	0	84,413
Panevėžio	88,3	98,04	100	100	100	100	100	100	100	61,67	94,801
Šiaulių	77,2	73,52	100	100	100	100	100	100	100	100	95,072
Tauragės	57,1	100	94,94	100	82	100	100	100	100	0	83,404
Telšių	87	100	100	100	100	100	100	100	100	12,47	89,947
Utenos	87,8	100	100	100	100	100	100	100	100	39,07	92,687
Vilniaus	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais, duomenų šaltinis www.stat.gov.lt

Taigi 2000 m. atitinkamą pirminės modernizacijos lygį labiausiai lėmė žemės ūkio rodikliai. Didelė žemės ūkio (svarbiausia, labai produktyvus) dalis ekonominėje sferoje bei žema aukštesniojo ir aukštojo mokslo sklaida nulėmė, kad pagal pirminės modernizacijos fazes nė viena iš Lietuvos apskričių tais metais nepateko į *perėjimo į antrinę modernizaciją* stadiją. Jei modernizaciją suvokiame kaip teritorinio vieneto inovacinį potencialą ir ateities perspektyvas, tai reiškia, kad analizuojamuoju laikotarpiu nė vienas iš Lietuvos regionų neturėjo inovacinio potencialo. Tačiau čia reikia prisiminti R. Ingleharto prielaidas: modernizacija nėra linijinė ir neturėtų būti suvokiama deterministiškai. Taigi pirminės modernizacijos skaičiavimo metodika pirmiausiai leidžia nustatyti problemines sritis, kurios stabdo modernizaciją. Šiuo atveju tokia problemine sritimi tapo žemės ūkio (neproduktyvus) dominavimas ir žema aukštesniojo bei aukštojo mokslo sklaida. Antra, fazių išskyrimas ir teritorinio vieneto padėties toje fazių sistemoje nustatymas nereiškia, kad norėdamas pasiekti aukščiausią perėjimo į antrinę modernizaciją fazę, analizuojamasis teritorinis vienetas turi pereiti visus etapus nuo žemiausio iki aukščiausio (kaip teigė W. W. Rostow). Aktyvus problemų identifikavimas ir jų sprendimas pasitelkiant (net ir esamas) regioninės politikos galimybes leidžia analizuojamiems teritoriniams vienetais vystytis sava trajektorija.

Palyginkime, kaip situacija apskrityse pasikeitė 2011 m. 5 lentelėje pateikiami Lietuvos apskričių pirminės modernizacijos lygiai ir fazės 2011 m. Matome, kad situacija pasikeitė iš esmės: trys pirmavę regionai ir toliau sėkmingai vystosi. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys pagaliau pasiekė pirminę modernizacijos stadiją ir dabar jau drąsiai galima analizuoti bei tirti jų inovacinį potencialą ir ateities perspektyvas. Kaip ir 2000 m., Tauragės apskritis lieka tame pačiame ankstyvajame pirminės modernizacijos lygyje, jokia didesnė pažanga nepasiekta.

5 lentelė. Lietuvos regionų / apskričių pirminės ir antrinės modernizacijos indeksai 2011 m.

Regionas	PM lygiai	AM lygiai	Indeksai		Fazės, jų reikšmės			
			PM	AM	PM		AM	
Alytaus	vidutinis	X	95,67	X	3	Branda	X	X
Kauno	aukštas		99,8		3,75	<i>Per. į AM</i>		
Klaipėdos	aukštas		100		3,75	<i>Per. į AM</i>		
Marijampolės	vidutinis	X	94,51	X	2,75	Branda	X	X
Panevėžio	aukštas	X	97,41	X	3	Branda	X	X
Šiaulių	aukštas	X	97,48	X	2,75	Augimas	X	X
Tauragės	ankstyvas	X	85,99	X	2,5	Augimas	X	X
Telšių	aukštas	X	98,46	X	3,5	Branda	X	X
Utenos	aukštas	X	97,49	X	3,5	Branda	X	X
Vilniaus	aukštas		100		4	<i>Per. į AM</i>		

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis autorių atliktais skaičiavimais, duomenų šaltinis www.stat.gov.lt

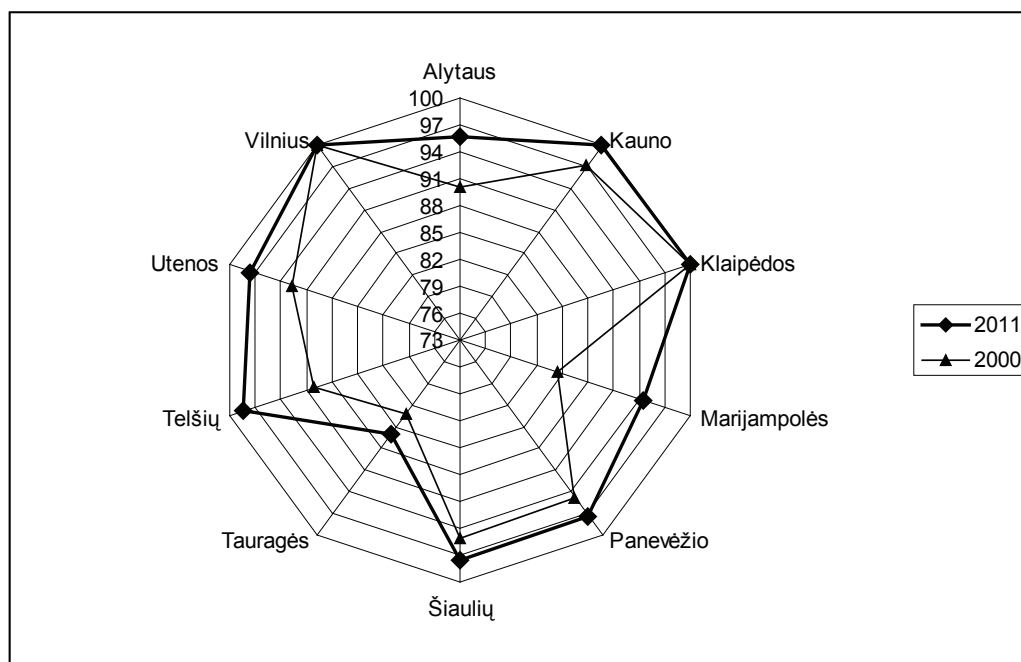
Analizuodami, kurių rodiklių reikšmės pasikeitė labiausiai (6 lentelė), pastebime dominuojant tuos pačius rodiklius, tačiau labai pagerėjo situacija tokiose srityse, kaip užimtųjų žemės ūkyje dalis, proc. nuo bendro užimtųjų skaičiaus (2-asis ekonominis rodiklis), žemės ūkio sukuriama BVP dalis, proc. (3-iasis ekonominis rodiklis). Bendrojo vidaus produkto, tenkančio vienam gyventojui, rodiklio reikšmės (1-asis ekonominis rodiklis) išlieka ganėtinai žemos, tačiau galima daryti prielaidą, kad jos nulemtos ir išorinių aplinkybių (tokių, kaip, pvz., įvykusi ekonominė krizė, tam tikrų ūkio objektų regione kaita ir pan.). Labiausiai pasikeitė situacija aukštesniojo ir aukštojo mokslo sklaidoje (10-asis žinių rodiklis). Galima netgi pastebėti tendencijas, kad tie regionai, kuriuose šio rodiklio reikšmės pagerėjo, rodo didžiausią pažangą bendrame modernizacijos kontekste (1 pav.).

6 lentelė. Pirminės modernizacijos rodiklių reikšmės Lietuvos apskrityse, 2011 m.

Apskritis	Ekonominiai rodikliai				Socialiniai rodikliai				Žinių rodikliai		Indeksas
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Alytaus	65,8	100	100	100	100	100	100	100	100	90,87	95,667
Kauno	98	100	100	100	100	100	100	100	100	100	99,8
Klaipėdos	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Marijampolės	62,5	100	100	100	98,62	100	100	100	100	84	94,512
Panevėžio	74,1	100	100	100	100	100	100	100	100	100	97,41
Šiaulių	74,8	100	100	100	100	100	100	100	100	100	97,48
Tauragės	56,3	99	100	100	82,34	100	100	100	100	22,27	85,991
Telšių	84,6	100	100	100	100	100	100	100	100	100	98,46
Utenos	74,9	100	100	100	100	100	100	100	100	100	97,49
Vilniaus	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

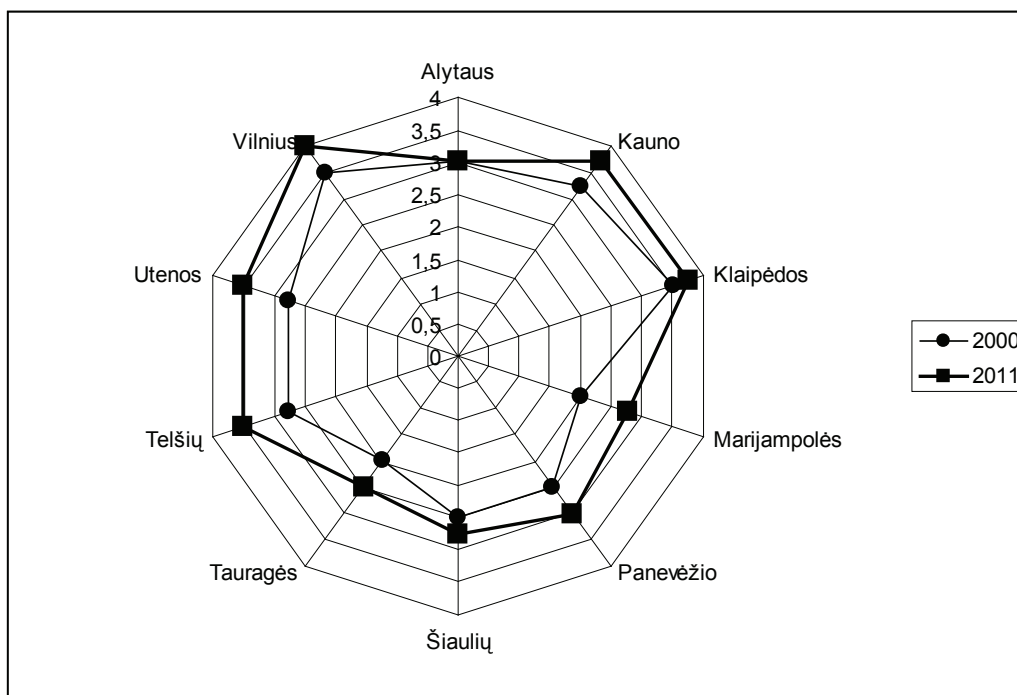
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais, duomenų šaltinis www.stat.gov.lt

Analizuojant, kaip keitėsi modernizacijos lygmenys 2000 ir 2011 metais Lietuvos apskrityse (1 pav.), matome, kad situacija iš esmės gerėja. Sudėtingiausia situacija išlieka Tauragės apskrityje, didžiausia pažanga pasiekta (eilės tvarka) Marijampolės, Telšių, Utenos ir Alytaus apskrityse. Vertinant bendrai visas apskritis, pati didžiausia pažanga pasiekta būtent Marijampolės apskrityje. Pradėjęs 2000 m. bendrame su Taurage lygyje, 2011 m. šis regionas pasiekė vidutinį pirminės modernizacijos lygį. Labai pagerėjo aukštojo ir aukštesniojo švietimo sklaidos bei užimtumo žemės ūkio sektoriuje rodikliai. Probleminis išlieka bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui, kuris vis dar labai atsilieka nuo Lietuvos vidurkio ir atskleidžia, kad plėtojamos ūkio šakos dar nėra pakankamai produktyvios.

1 pav. Lietuvos regionų / apskričių pirminės modernizacijos lygiai 2000 ir 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis jų atliktais skaičiavimais

2 pav. Lietuvos regionų / apskričių pirminės modernizacijos fazės 2000 ir 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis jų atliktais skaičiavimais

Išanalizavę pirminės modernizacijos fazių kaitą (2 pav.), matome, kad pagal signalinių rodiklių kaitą apskritys išsidėstė tolygiau, tačiau ir toliau problemine išlieka Tauragės apskritis, o didžiausia pažanga pasiekta Marijampolės apskrityje.

3. Regionų modernizacijos tyrimų problemos ir perspektyvos

Atliekant tyrimą visiškai pasiteisino autorių *ex ante* formuluota prielaida, kad *modernizacijos* sąvokos susiaurinimas iki inovacijų yra klaidinga nuostata. Inovacijas, kaip ir žinių visuomenę (žinių ekonomiką ir pan.), derėtų traktuoti kaip postmodernias vertybes. Jei bandome šių postmodernių vertybių ieškoti tuose teritoriniuose vienetuose, kurie dar tik artėja prie modernizacijos (t. y. pirminės modernizacijos įgyvendinimo), be abejo, tai sukelia bereikalingų frustracijų, neatitikimą tarp vyriausybės kuriamų (regioninės) plėtros strategijų ir vietinių raidos realiųjų. Todėl labai svarbu tinkamai parinkti rodiklius ir atlikti skaičiavimus siekiant įvertinti teritorinio vieneto modernizacijos lygį.

Atliekant skaičiavimus, svarbu išvengti determinizmo, kas, be abejo, vyrauja daugelio modernizacijos klasikų (tokių kaip K. Marksas ar M. Weberis) darbuose. Svarbu stengtis išvengti modernizacijos tyrimuose labai patrauklaus linijinio raidos modelio. Linijinis raidos suvokimas verčia iš anksto angažotis, kad raida turi vykti tik numatyta trajektorija. Tuo tarpu straipsnio autorės pabandė pateikti kitą požiūrį: derinant linijines ir nelinijines strategijas galima gauti puikių rezultatų.

Vertindami modernizacijos tyrimų perspektyvas konkrečiuose regionuose, galime pastebėti, kad šiuo metu Lietuvos regioninė politika turėtų būti diferencijuojama. Diferenciacija turėtų apimti ne tik skirtingas urbanistines hierarchijas (kaip galima pastebėti iš dabar vykdomos nacionalinės regioninės politikos, besiremiančios LR Teritorijos bendruoju planu), bet turėtų būti suformuluotos ir skirtingos raidos bei prioritetų strategijos. Kaip atskleidė pirminės modernizacijos skaičiavimai, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys yra pasiekusios tą išsivystymo lygį, kada jau galima į jų raidos strategijas traukti ir postmodernias vertybes.

Daug didesnis dėmesys formuojant nacionalinę regioninę politiką turėtų būti skiriamas likusioms apskritims. Iš jų derėtų išskirti Tauragės apskritį, kurios rodikliai totaliai atsilieka nuo kitų apskričių rodiklių ir nesikeičia jau keletą metų. Tikriausiai, jei nacionalinės regioninės politikos vykdymo gairės nesikeis, visą šią apskritį derėtų paskelbti problemine teritorija ir skirti jai išskirtinę paramą. Parama, tik jau skirtingo masto, turėtų būti teikiama ir didžiausią pažangą pasiekusiai Marijampolės apskričiai. Kaip rodo šios apskrities modernizacijos rodiklių analizė, ūkio restruktūrizacija dar neduoda trokštamų rezultatų, bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, dar gerokai atsilieka nuo šalies vidurkio, kas rodo, kad naujos ūkinės veiklos formos nepakankamai našios. Panašiai turėtų būti identifikuojamos ir kitos apskritys bei nustatomos prioritetinės regioninės politikos priemonių nukreipimo sritys.

Išvados

Apskaičiavus Lietuvos regionų pirminės modernizacijos rodiklius 2000 ir 2011 m. paaiškėjo, kad: 2000 m. nė vienas Lietuvos regionas nebuvo įveikęs pirminės modernizacijos etapo. Kaip labiausiai atsiliekančias galima įvardyti Tauragės ir Marijampolės apskritis, labiausiai pažengusios modernizacijos keliu – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys.

Analizuodami 2011 metus pastebime didžiulę pažangą: net trys regionai (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys) įveikė visą pirminės modernizacijos procesą ir dabar jau galima pradėti skaičiuoti jų padėtį antrinės modernizacijos etape. Visiškai situacija nepasikeitė Tauragės apskrityje – ji buvo ir išlieka ankstyvojoje pirminės modernizacijos stadijoje. Didžiausią pažangą, vertinant kompleksiskai, pasiekė Marijampolės apskritis.

Apibendrinant pateiktas rodiklių reikšmes ir jų kaitą, svarbu paminėti dvi pagrindines išryškėjusias tendencijas: siekiant visiškos pirminės modernizacijos pirmiausia reikia sumažinti žemės ūkio sektorių (čia reikėtų akcentuoti jo našumą ir sukuriama mažą pridėtinę vertę) ir užimtųjų žemės ūkyje dalį; antra, didinti švietimo aprėptis didinant studentų skaičių aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose.

Galiausiai tyrimas patvirtina prielaidą, kad reikia iš esmės keisti ir tvarkyti Lietuvos nacionalinę regioninę politiką dėliojant skirtingus prioritetus skirtingą išsivystymo lygį pasiekusioms apskritims. Rekomenduotume visą Tauragės apskritį įvardyti kaip probleminę teritoriją ir skirti jai specialią paramą.

Literatūra

- Andrijauskas, K. (2008). Kinijos modernizacijos keliai ir klystkeliai: integrali plėtra. *Culturology (Kultūrologija)*, Issue 16, p. 139–167.
- He Chuanqui. (2012). Modernization science. *The principles and methods of national advancement*. Springer. Google books: http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=MmgyiZlswEEC&oi=fnd&pg=PR3&dq=He+C.+modernization&ots=Lc7fdb-2yu&sig=VR0PLxnVgwwlsVMetwML-nKtVcE&redir_esc=y#v=onepage&q=He%20C.%20modernization&f=false
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political change in 43 societies*. Princeton University Press. Google books: <http://books.google.lt/books?id=uERHzCu6l9EC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>
- Inglehart, R., Welzel, Ch. (2011). *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence* (rusų kalba). Москва: Новое издательство.
- Inkeles, A., Smith, D. (1974). *Becoming. Individual changes in six developing societies*. Cambridge: Harvard University Press.
- Inkeles, A. (1983). *Exploring individual Modernity*. N.Y.: Columbia University Press.
- Inkeles, A. (2009). Becoming modern. Individual change in six developing countries. *Ethos*, Vol. 3, Issue 2, p. 323–342.
- LR Statistikos departamentas. Rodiklių duomenų bazė www.stat.gov.lt
- Rostow, W. W. (1960). *The stages of economic growth. A non-comunist manifesto*. Cambridge University Press.
- Лапин, Н. И. (2012). Измерение модернизации Российских регионов и социокультурные факторы ее стратегии. *Социологические исследования*, № 9, с. 4–24.
- Тарасова, А. Н. (2012). Противоречия вторичной модернизации региона (Тюменская область). *Социологические исследования*, № 9, с. 24–32.

Хе Чуаньци (ред.). (2011). *Обзорный доклад о модернизации в мире и Китае (2001–2010)*. Москва: Весь мир.
 Хе Чуаньци. (2012). Развитие теории и цивилизационный процесс. *Партнерство цивилизаций*, № 1, с. 40–60.

THE CHANGE OF FUNDAMENTAL MODERNIZATION INDICATORS IN LITHUANIAN REGIONS (COUNTIES) 2000–2011

GABRIELĖ BURBULYTĖ-TSISKARISHVILI, INGA NORMANTĖ
 Klaipėda University (Lithuania)

Summary

The authors of the article adapted a method of regional modernization calculation proposed by the Chinese Academy of Science and calculated fundamental modernization of Lithuanian regions (counties) in the year of 2000 and 2011. The comparison of the two selected years revealed quite interesting results and tendencies. In the year of 2000, none of the Lithuanian regions had finished the fundamental modernization. In the year of 2011 three regions (Vilnius, Kaunas and Klaipėda counties) had reached the final stage of fundamental modernization – the *phase of transition to secondary modernization*. In the year of 2000, two regions were lagging – Tauragė and Marijampolė counties. In the year of 2011, the situation had not changed in Tauragė county at all, it remained lagging by all the indicators of fundamental modernization. Marijampolė county, conversely, had reached the biggest advantage in the process of fundamental modernization: from being the lagging one in the year 2000, it had reached the *average level* of fundamental modernization by the year of 2011.

The research revealed that there are two main requirements for the completion of the fundamental modernization: first, it is necessary to make the essential transformations in economic sphere – i.e. to reduce the agricultural sector and to reduce the number of employed in agriculture; secondly, it is necessary to increase the scope of education – i.e. to increase the number of people attending higher education.

The research proved an *ex ante* premise of the authors that it is a very misleading tendency to narrow the concept of modernization by using the notion of innovations instead. Innovations (as well as the knowledge society, smart society etc.) should be understood as the postmodern values. Postmodern values belong to the secondary modernization. That means if we put innovations and knowledge society as the prevailing elements in territorial development plans and programmes, it creates lots of additional problems and misunderstanding while it is not very rational to implement postmodern values in those territorial units that are still at the outset of fundamental modernization.

KEY WORDS: *regional modernization, regions, indicators of fundamental modernization.*

JEL CODES: R100, R580.